

JUDr. Jolana Fuchsová,
advokátka, Košice,
Katedra štátneho a správneho práva
Právnická fakulta UPJŠ Košice

JUDr. Martin Puchalla,
advokát, Košice,
Katedra trestného práva
Právnická fakulta UPJŠ Košice

Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier c/a prezumpcia nevinny

Právo na prezumpciu nevinny je jedným zo základných prvkov práva na spravodlivý proces v trestných veciach. Je súčasťou Európskeho dohovoru o ľudských právach, ktorý toto právo upravuje v článku 6 v rovnakom rozsahu ako článok 50 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

Zásada prezumpcie nevinny je bližšie konkretizovaná v § 2 ods. 4 zákona o Trestnom konaní súdnom (ďalej len „Trestný poriadok“). Z príslušných ustanovení Trestného poriadku pritom vyplýva, že obvinený nie je povinný dokazovať svoju nevinu a má právo rozhodnúť sa, či bude vypovedať, respektíve, či sa k skutku, z ktorého je obvinený prizná. Dôkazné bremeno spočívajúce v preukázaní viny obvinenému „leží na ramenách“ obžaloby. V prípade pochybností v skutkovej otázke významnej pre rozhodnutie sa musí rozhodnúť v prospech obvineného (in dubio pro reo).

Ako uvádza Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze PL.ÚS 12/98 zo dňa 17.11.1998, prezumpcia nevinny sa však neobmedzuje len na trestné konanie, v ktorom sa má rozhodnúť o vine toho proti komu sa konanie vedie, ale má širší dosah. Okrem iného z nej vyplýva, **že žiadny orgán štátu nie je oprávnený vysloviť, či rozhodovať o vine osoby,** proti ktorej sa vedie trestné konanie **ešte pred tým, ako ju vyslovil príslušný súd právoplatným odsudzujúcim rozsudkom.**

Z doposiaľ uvedeného je zrejmé, že podstatu práva na prezumpciu nevinny je možné zhrnúť tak, že na osobu obvinenú zo spáchania trestného činu – na obvineného sa hľadí ako na nevinného dovedy, kým nebol právoplatne uznaný vinným **rozsudkom súdu.**

Ak bol obžalovaný rozsudkom súdu oslobodený, rovnako sa naňho hľadí ako na nevinného.

V súvislosti s uvedeným vyvstáva otázka, či to isté (teda skutočnosť, že sa na subjekt, voči ktorému je vedené trestné stíhanie hľadí ako na nevinného) platí aj v prípade, že trestné stíhanie vedené proti obvinenému bolo zastavené v dôsledku schválenia zmieru (postup podľa §§ 220-227 trestného poriadku), respektíve po uplynutí skúšobnej doby, ak došlo k podmienečnému zastaveniu trestného stíhania (postup podľa §§ 216-219 trestného poriadku).

V oboch dotknutých prípadoch totiž orgán, ktorý takýmto spôsobom zastavuje trestné stíhanie (prokurátor v prípravnom konaní, resp. súd na hlavnom pojednávaní) **rozhoduje formou uznesenia.**

Zásada prezumpcie nevinoty pritom pre situáciu, aby sa na niekoho mohlo hľadieť ako na vinného predpokladá existenciu právoplatného **odsudzujúceho rozsudku**.¹

Je síce pravdou, že zákon nikde neuvádza požiadavku, aby sa v takomto uznesení nachádzal aj výrok o vine obvineného, de facto je však vina obvineného deklarovaná podmienkou, aby obvinený vyhlásil, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, pričom zároveň nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že jeho vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne.

Podmienkami podmiennečného zastavenia trestného stíhania (a to bez ohľadu, či k nemu dochádza v prípravnom konaní, alebo na hlavnom pojednávaní) sú totiž vo všeobecnosti (odhliadnuc od špeciálnych podmienok takejto možnosti u spolupracujúceho obvineného podľa ust. § 218 a nasl. Trestného poriadku) nasledovné skutočnosti :

- a) musí ísť o prečin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov,
- b) obvinený vyhlási, že spáchal skutok, za ktorý je stíhaný, a nie sú odôvodnené pochybnosti o tom, že jeho vyhlásenie bolo vykonané slobodne, vážne a zrozumiteľne,
- c) obvinený nahradil škodu, ak bola činom spôsobená, alebo s poškodeným o jej náhrade uzavrel dohodu alebo urobil iné potrebné opatrenia na jej náhradu,
- d) vzhľadom na osobu obvineného, s prihliadnutím na jeho doterajší život a na okolnosti prípadu možno takéto rozhodnutie považovať za dostačujúce,
- e) obvinený s takýmto postupom súhlasí, pričom zároveň nejde o situáciu, že trestným činom bola spôsobená smrť osoby, že trestné stíhanie je vedené pre korupciu, alebo, že je vedené trestné stíhanie proti verejnému činiteľovi alebo zahraničnému verejnému činiteľovi.

Obdobné podmienky zákon stanovuje aj pre uzavretie zmieru s tým, že navyše požaduje aj súhlas poškodeného s takýmto postupom a splnenie podmienky, že obvinený zloží na účet súdu a v prípravnom konaní na účet prokuratúry peňažnú sumu určenú konkrétnemu adresátovi na všeobecne prospešné účely, pričom táto peňažná suma nie je zrejme neprimeraná závažnosti spáchaného trestného činu.

V tejto súvislosti je potrebné poukázať na znenie §307 ods.1, písm. a) zák. č. 141/1961 Zb. („starý“ Trestný poriadok), podľa ktorého bolo jedným z predpokladov podmiennečného zastavenia trestného stíhania, aby sa obvinený k **trestnému činu** priznal. Pritom v súvislosti s podmienkami zmieru podľa §309 ods.1 písm. a) „starého“ Trestného poriadku zákon vyžadoval, aby obvinený vyhlásil, že spáchal **skutok**, za ktorý je stíhaný.

Je celkom zrejmé, že nie je možné stotožňovať pojmy skutok a trestný čin. Skutok môže a nemusí byť trestným činom. V súčasnosti platnom a účinnom Trestnom poriadku je už úprava jednotná a hovorí už len o priznaní sa obvineného k skutku.

Vyvstáva tu teda otázka, či je na takéhoto obvineného (voči ktorému bolo trestné stíhanie podmiennečne zastavené, resp. u ktorého sa trestné stíhanie skončilo uzavretím zmieru) možné „hľadieť ako keby bol vinný“ , pretože podľa čl. 50 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky len súd rozhoduje o vine (a nie napr. hoci so súhlasom obvineného prokurátor) a na druhej strane, či právoplatné rozhodnutie o tom, že sa obvinený, voči ktorému bolo trestné stíhanie podmiennečne zastavené v priebehu skúšobnej doby osvedčil, resp. splnil všetky podmienky schváleného zmieru možno klásť na roveň oslobodzujúceho rozsudku, alebo aspoň na úroveň „klasického“ zastavenia trestného stíhania podľa ust. § 215 Trestného poriadku.

Odpoveď na nastolenú otázku je pomerne zložitá. Jedným z kritérií, na základe ktorých by bolo možné k odpovedi dospieť je však podľa nášho názoru zákon č. 311/1999 Z.z o registri trestov (ďalej len „zákon o registri trestov“).

Dotknutý zákon o registri trestov vo svojom ust. § 1 ods. 1 definuje, že predmetom jeho úpravy je zhromažďovanie, spracúvanie, uschovávanie a poskytovanie informácií o osobách právoplatne odsúdených súdmi v trestnom konaní, ako aj o osobách, proti ktorým bolo prokurátormi alebo súdmi právoplatne podmieniene zastavené trestné stíhanie, pričom súčasťou registra trestov sú aj informácie o zmiroch schválených v trestnom konaní.

Zákon ďalej rozlišuje medzi výpisom z registra trestov a odpisom z registra trestov.

Vo výpise z registra trestov sa uvádzajú všetky doteraz nezahladené odsúdenia vrátane údajov o priebehu výkonu uložených trestov, ochranných opatrení a primeraných obmedzení, ak sa podľa zákona **na páchatela nehľadí, akoby nebol odsúdený** (§ 8 ods. 8 zákona o registri trestov).

V zmysle § 7 ods. 9 zákona o registri trestov **sa v odpise z registra trestov** uvádzajú všetky údaje o každom odsúdení osoby, ktorej sa odpis týka (teda aj zahladené odsúdenia), o priebehu výkonu trestu, výkonu ochranných opatrení a o zahlodení odsúdenia podľa rozhodnutia súdu alebo na základe zákona.

Súčasťou **odpisu z registra trestov** sú aj údaje o právoplatnom rozhodnutí súdu alebo právoplatnom rozhodnutí prokurátora **o podmieniene zastavení trestného stíhania** a o právoplatnom rozhodnutí súdu alebo právoplatnom rozhodnutí prokurátora **o schválení zmiaru** (§7 ods.10 zákona o registri trestov). Uvedené údaje o právoplatnom rozhodnutí súdu alebo právoplatnom rozhodnutí prokurátora o podmieniene zastavení trestného stíhania a o právoplatnom rozhodnutí súdu alebo právoplatnom rozhodnutí prokurátora o schválení zmiaru sa pritom podľa ust. § 6 ods. 2 zákona o registri trestov (a za použitia argumentum a contriario) likvidujú iba v prípade, že sa v trestnom stíhaní obvineného, voči ktorému bolo trestné stíhanie podmieniene zastavené, pokračuje, inak sa uchováva po dobu sto rokov od narodenia osoby, ktorej sa týkajú.

Vychádzajúc z vyššie citovaných ustanovení zákona o registri trestov nie je možné dospieť k inému záveru, ako k záveru, že inštitúty podmienieneho zastavenia trestného stíhania a zmiaru nie je možné klásť na roveň zastaveniu trestného stíhania podľa ust. § 215 Trestného poriadku (okrem iného jeho podmienkou nie je a ani nemôže byť priznanie sa k skutku – v súlade s už uvedeným de facto konštatácia viny) a už vôbec nie na roveň oslobodzujúcemu rozsudku.

Ani právoplatné zastavenie trestného stíhania a evidentne ani oslobodzujúci rozsudok totiž neznamenajú pre dotknutú osobu zápis v registri trestov tak, ako je tomu v načrtnutých prípadoch osvedčenia sa osoby voči ktorej bolo trestné stíhanie podmieniene zastavené, či osoby, pri ktorej bol uplatnený inštitút zmiaru.

Čo je však oveľa horšie, platný zákon o registri trestov v spojení s Trestným poriadkom dávajú rozhodnutie vo forme **uznesenia** o podmienieneho zastavení trestného stíhania a o schválení zmiaru vydané **súdom** alebo **prokurátorom** (s ohľadom na vyššie uvedené) de facto na roveň odsudzujúcemu rozsudku súdu bez toho, aby týmito uzneseniami došlo k **vysloveniu viny** obvineného.

Ustanovenia § 1 ods. 1 a § 7 ods.10 zákona o registri trestov sú preto podľa nášho názoru a s ohľadom na vyššie uvedené podmienky podmieneného zastavenia trestného stíhania a zmiernu v rozpore so zásadou prezumpcie nevinu zakotvenej v článku 50 ods.2 Ústavy Slovenskej republiky.

Uvedený rozpor so zásadou prezumpcie nevinu sa javí ešte závažnejším v spojení so skutočnosťou, že množstvo právnych predpisov priamo, či nepriamo ustanovuje občanovi povinnosť (najčastejšie v súvislosti s preukazovaním bezúhonnosti) predkladať nielen výpis z registra trestov (čo je podľa nášho názoru prijateľné preukazovanie bezúhonnosti), ale dokonca povinnosť predkladať odpis registra trestov. To dosvedčuje aj údaj Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, podľa ktorého sa v súčasnosti ročne vydáva cca 294 000 odpisov registra trestov. ²

Možno preto súhlasiť s Generálnym prokurátorom Slovenskej republiky, ktorý navrhoval úpravu zákona o registri trestov v smere, že o odpis registra trestov by mohli žiadať len v zákone o registri trestov vymedzené subjekty, a aj to len na splnenie tam uvedeného účelu (napr. Súdna rada Slovenskej republiky na účely vymenovania do funkcie sudcu, či Slovenská advokátska komora na účely zápisu do zoznamu advokátov), pričom by o odpis nemohla žiadať samotná osoba, ktorej sa odpis týka. ³

Podľa súčasnej právnej úpravy, sa totiž (na základe možnosti osoby, ktorej sa odpis registra týka, žiadať o jeho vydanie) o obsahu odpisu registra trestov dozvedajú nielen zákonom oprávnené orgány štátu, ale aj iné subjekty – najčastejšie napr. štatutárne orgány súkromných spoločností, ktoré požadujú, aby im uchádzač o zamestnanie predložil odpis registra.

Nemožno pritom argumentovať napríklad tým, že dotknutý uchádzač o zamestnanie odpis registra trestov predkladá dobrovoľne za účelom preukazovania svojej bezúhonnosti, nakoľko údaje odpisu registra trestov nemajú s preukazovaním bezúhonnosti v súkromno-právnych vzťahoch nič spoločné (na to úplne postačí výpis, ktorý reflektuje napr. zahľadanie odsúdenia) a účelom samotného inštitútu odpisu má byť poskytovať tam uvedené údaje kompetentným štátnym orgánom (najmä orgánom činným v trestnom konaní a súdom).

Ako uvádza Generálny prokurátor Slovenskej republiky v dôvodovej správe návrhu citovaného zákona: „je vo verejnom záujme, aby odsúdený za určitý zákonom ustanovený trestný čin bol vylúčený z možnosti vykonávať povolanie, funkciu alebo činnosť v súvislosti, s ktorou spáchal takýto trestný čin a to aj napriek tomu, že takéto odsúdenie mu bolo zahladené.“

S ohľadom na vyššierozoberanú problematiku sa by sa mohlo dodať, že vo verejnom záujme by snáď mohlo byť aj to, že určité povolania, či funkcie by nemohli vykonávať osoby, voči ktorým bolo pre určitý zákonom ustanovený trestný čin vedené trestné stíhanie, no bolo voči nim použité dobrodenie zákona vo forme zmiernu, prípadne podmieneného zastavenia trestného stíhania (a tieto osoby sa v priebehu skúšobnej doby osvedčili), aj keď uvedené nič nemení na vyššieuvedených pochybnostiach ohľadom súladu týchto inštitútov s ústavnou zásadou prezumpcie nevinu.

Preto návrh generálneho prokurátora, aby sa výlučným dokladom, ktorým občan preukazuje svoju bezúhonnosť stal výpis z registra trestov, spojený s novelizáciou mnohých zákonov, ktoré doposiaľ požadujú preukazovať bezúhonnosť odpisom registra trestov ⁴ je podľa nášho názoru podnetným návrhom smerujúcim aspoň čiastočne k odstráneniu vyššie načrtnutých otázok.

Nevyriešil by síce nastolenú teoretickú otázku o tom, či priznanie sa k skutku znamená konštatovanie viny za trestný čin, resp. či vydaním rozhodnutia vo forme uznesenia (o podmiennečnom zastavení trestného stíhania, či zmieri) je naplnená možnosť formulovaná prezumpciou neviny a viažuca sa výlučne na vydanie odsudzujúceho rozsudku - možnosť hľadiť na obvineného, ako by bol vinný, no pomohol by zmierniť dôsledky načrtnutých otázok v každodennom živote občana, ktorého právno-teoretické diskusie nezaujímajú, ale ktorý musí znášať problémy v nich naznačené.

Anotácia

Príspevok sa zaoberá otázkou vzťahu podmiennečného zastavenia trestného stíhania (§§216-219 Trestného poriadku) a uzavretia zmieru (§§220-227 Trestného poriadku) s ústavnou zásadou prezumpcie neviny. Problematické momenty na ktoré autori poukazujú sú najmä 1/ rozhodovanie formou uznesenia a nie rozsudku, 2/ rozhodnutie vydané prokurátorom a nie sudcom, 3/ nevyslovenie viny obvineného, 4/ následky vo forme zápisu v odpise z registra trestov.

Autori dochádzajú k záveru, že ustanovenia zákona o registri trestov v súčasnom znení týkajúce sa údajov o podmiennečnom zastavení trestného stíhania a uzavretí zmieru, uvádzané v odpise registra trestov sú v rozpore s čl. 50 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a aj s čl. 6 Európskeho dohovoru o ľudských právach.

Zároveň autori načrtávajú aj možné riešenia dotknutého problému.

¹ Povahu odsudzujúceho rozsudku má podľa § 353 ods. 6 aj trestný rozkaz a rozsudkom súd schvaľuje aj dohodu o vine a treste - § 334

² Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/1999 Z.z. o registri trestov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý predložil Generálny prokurátor SR a bol dňa 24.10.2005 vzatý späť z medzirezortného pripomienkovania.

³ porovnaj návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/1999 Z.z. o registri trestov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý predložil Generálny prokurátor SR pod č. Leg/1234/05

⁴ porovnaj návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/1999 Z.z. o registri trestov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý predložil Generálny prokurátor SR pod č. Leg/1234/05